

ГЕНЕРАЛ-ПОТПУКОВНИК
ЗДРАВКО ПОНОШ,
НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА
ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

ВИШЕ НЕМА ЧЕКАЊА

У години иза нас урадили смо доста. У 2007. завршићемо успостављање нове структуре Војске, пребацићемо тежиште на нови квалитет, што подразумева неупоредиво бољи систем обуке и образовања, функционалнији рад унутар система, интероперабилност. Мислим да ће војна професија бити много привлачнија, изазовнија. Исто тако, за посао који није ни просечан, ни стандардан, ни плата не може да буде просечна и стандардна. Ако држава хоће да има озбиљну и професионалну војску, онда према њој мора тако и да се односи.

У години која се управо завршава догодиле су се одређујуће ствари за нашу државу и Војску. У тој истој години генерал Здравко Понош је као заменик, заступник и начелник Генералштаба био на веома захтевном и у сваком случају одговорном положају. Са тог положаја доносио је одлуке, говорио о њима у медијима, преговарао и договарао – настојећи да у свему што чини да и свој максимум. Понешто од поменутог се неким и није допало, други су поздравили његову одлучност и јасну визију, трећи су му бројали године... Како је општепознато да је свету немогуће угодити, те је зато најважније чинити управо то у шта верујемо, разговор који следи је ту да што конкретније заокружи живот Војске у претходној години, пропуштен кроз призму њеног водећег човека.

Како се ова година завршава у односу на очекивања која сте негде у ово исто време, само пре годину дана имали?

– Када сам дошао на дужност заменика начелника Генералштаба није било извесно да ће Србија већ за неколико месеци обновити своју самосталност. Када се то догодило, у првом тренутку је изгледало као нежељени исход. Међутим, сада смо већ сви свесни да је то велика ствар. После много година Србија је поново самостална држава. Она има своју војску – Војску Србије. То је значајан догађај, који у тренутку када сам преузимао дужност нисам планирао, али сам могао то да очекујем, и када се догодило, посматрао сам га само са становишта позитивног.

Било је неопходно започети конкретне реформске процесе. Имали смо велики застој, па чак и непожељан смер, с обзиром на то шта се у претходном времену дешавало у Војсци у односу на оно што би требало да се дешава и што је одређујући тренд у земљама и војскама Европе. У том моменту нисам био у стању да проценим колико брзо ћемо моћи да идемо у смеру реформи, али сам знао да морамо да кренемо. Сада, после годину дана, мислим да можемо да кажемо да је то била успешна година, у околностима које нису биле потпуно наклоњене реформским корацима. Говоримо о распаду државе којој смо ми као војска припадали, у пола тог мандата. То време није изгубљено чак ни у ситуацији када нисмо имали јасну законодавну регу-

лативу, када није постојала изражена политичка спремност да се ради на реформи Војске, иако су неки од разлога за то били чак и објективни. Војска је, као и спољнополитички систем, припадала нивоу државне заједнице, а финансирана је са ниво република. Када је постала Војска Србије, када је Министарство одбране, ако не формално, ипак ушло у Владу Србије, требало је времена да се све то синхронизује. Процес реформе ни тада није стао. Много тога је урађено управо у таквим околностима.

Можда је прилика да поменемо шта је то конкретно.

– Урађено је неколико кључних ствари у успостављању нове структуре наших снага, што смо и дефинисали као приоритет. Кључни захтев читавог процеса трансформације Војске Србије јесте – превођење вишка квантитета у могући или потребан квалитет. У успостављању нове структуре Војске формирали смо Прву бригаду Копнене војске, Специјалну бригаду, Гарду, Бригаду везе, Централну логистичку базу, 204. авио-базу и још неке јединице. То је управо оно што смо планирали да урадимо до краја 2006. године, а што је у складу са *Стратегијским прегледом одбране*, верификованим на Колегијуму министра одбране. Ако наставимо тим темпом испунићемо наш план, који подразумева да до средине 2007. године комплетно успоставимо нову структуру снага. То значи да нас чека формирање још три бригаде Копнене војске, артиљеријске, ракетне бригаде, команде за обуку, а неопходно је и да преформирамо Команду Копнене војске. У међувремену смо завршили и преформирање Генералштаба, што подразумева, између осталог, да имамо и Здружену оперативну команду као елемент Генералштаба.

Све је то, на неки начин био приоритет у успостављању нове структуре снага, али ми смо урадили још нешто што је значајно. Све то време смо се више него домаћински понашали. Онолико пара колико је Војска добила за ову годину, није и онолико колико је нама требало, али смо се понашали тако да нисмо пробали одобрену количину новца. Зауистину смо неке програме опремања који у оваквим околностима нису били рационални, а ред смо завели у одржавање и ремонту постојећег.

Управо сте набројали многе битне ствари које су дефинисале Војску Србије у 2006. години. Шта је за Вас најважније за ту исту Војску што се током те године догодило?

– Најважнији је онај догађај на који ми нисмо директно утицали. Формирана је Војска Србије. Процес поделе са Црном Гором прошао је мирно и конструктивно, што је поздрављено и на унутрашњој и на међународној сцени. Две војске су се раздружиле тако да су и људски и материјални ресурси подељени коректно. Људима је омогућено да изаберу где ће да служе, без обзира на националну припадност и држављанство. Тај процес се увелико приводи крају, а и проблем материјалне имовине разрешен је на предвиђени начин. То је био велики изазов, те је и успех у свему томе још значајнији.

Успостављање нове структуре Војске, формирање нових јединица, које подразумева огроман посао, од транспорта, премештања људи, гашења гарнизона, јединица, успостављања нових, јесте велики захват који се најчешће ради неколико година. То што смо ми постигли за само пола године, неке војске и земље из окружења радиле су неколико година.

Ваш положај подразумева и доношење веома важних одлука. Да ли постоје одлуке које сте у том периоду теже донели?

– Да, постоје такве одлуке. Поменуо сам гашење неких гарнизона. То је била једна од таквих одлука. Она је подразумевала померање људи и њихових породица у ситуацији када је живот у Војсци, са приманима која ми имамо, прилично тежак. Свако такво померање је додатни потрес у скученим економским могућностима сваког нашег припадника. То је и стрес за читаву породицу, наравно. Деца су морала да мењају школе, супруге запослења, или да их губе. Таква одлука се заиста тешко доноси. Трудиле смо се да, колико-толико, олакшамо ситуацију, имајући у виду три кључна аспекта. Прво је било важно да тачно знамо какве су нам оперативне потребе, који то гарнизон морамо задржати, јер то у складу са потребама, има смисла. Други критеријум је био стање инфраструктуре појединих гарнизона.

Покушали смо да одредимо које гарнизоне можемо да доведемо у потребно функционално стање, а да не трошимо превише, док смо гасили оне где је било мало људи, а логистички трошкови су били огромни. Трећи критеријум се односио на смањење социјалних потреба, колико је то било могуће. Настојали смо да селидбе не буду превише далеко, да то буде сродна бранша. У професионалној војсци, која је добро плаћена и ситуирана, није велики проблем да померите некога неколико стотина километара. Код нас то, нажалост, сада није тако. Зато смо настојали да свим тим померањима, која су неминовна, проблеме смањимо на најмању меру.

Пријем у Партнерство за мир несумњиво је резултат великих напора уложених да би се постигли потребни професионални критеријуми. Министар Станковић је поменуо да ћемо сада сами бирати области, облике и инструменте сарадње са НАТО-ом. Очекује се и израда индивидуалног програма сарадње. Да ли је у области војне сарадње већ познато шта ће то конкретно бити? Потцртали сте трансфер знања и искустава.

– То је само једна од области. Ми се најпре опредељујемо у оквиру Партнерства за мир за сарадњу кроз Презентациони документ. То је начелан документ у коме се не прецизира шта је то што ћемо конкретно да радимо. Области које ми видимо као значајне, а које ће се касније детаљније разрађивати Индивидуалним партнерским програмом, који је већ обавезујући документ, јесу војно образовање, обука и доктрина. То су предуслови достизања интероперабилности. А као што је речено и приликом потписивања Оквирног документа у Бриселу, приступање Партнерству за мир је пре свега прихватање одговарајућег вредносног система, или спремност да се тај систем прихвати.

У нашем случају мислим да је то и признање за све што смо до сада урадили и да ми у Војсци, на неки начин, већ имамо тај вредносни систем. Сада је потребно све то спровести у праксу, да Војска Србије буде интероперабилна у оквиру програма Партнерство за мир и да се развија тежећи високом професионалним стандардима. То је могуће само ако имамо одговарајући систем образовања, који тако нешто омогућава. Најбоље је да га успоставимо тако што ћемо сарађивати са другима. Све су то разлози због којих верујемо да је сарадња у размени знања и искустава у оквиру Партнерства за мир – најважнија и најпривлачнија за нас. И то не само зато што ми на тај начин примемо нешто од других, већ зато што смо сигурни да на том плану имамо шта да и понудимо. За разлику од многих земаља нашег региона, ми имамо систем војног школства који ћемо задржати, додуше реформисан, и верујемо да је то капацитет који можемо да понудимо другима. То су ресурси које видимо као могуће у нашој понуди партнерима у оквиру програма НАТОа. Подразумевамо и Војномедицинску академију, јер је она и научна и образовна институција, а не само здравствена.

Следећа област која је у том смислу значајна јесте демократска контрола система одбране. Она је из категорије вредносног, и није нешто што се тиче само Војске већ и свих осталих учесника у процесу контроле, пре свега извршне, а можда чак и највише – законодавне власти.

Што се конкретних облика сарадње тиче, можда није неопходно да сада говоримо више о томе. Треба поменути планирање, програмирање и буџетирање у систему одбране и управљање ресурсима. То нам је значајно, јер је та област код нас била прилично запуштена. Настојаћемо да је обновимо, не онако како је функционисала раније, иако то није било лоше, већ ћемо се преусмерити на систем који се примењује у земљама које су у НАТОу и у Партнерству за мир.

Што се тиче ресурса, разматрали смо који су то капацитети који могу да буду понуђени, а сматрамо их атрактивним, бар у нашем региону. Издвајају се Центар АБХО у Крушевцу, ВМА, Војна академија и још неки центри за обуку. Све ће то бити разрађено у Индивидуалном програму партнерства.

Поменули сте реформисано војно школство. Знамо да су реформе у образовању веома осетљиве, ту се евентуалне грешке могу видети тек за неколико година. На овом простору је било лоших реформских потеза у тој области. Јесмо ли, колико-толико, "покрили" могуће грешке?

– У праву сте када кажете да треба да прође неколико година да се такве грешке уоче. Зато су сви потези у области школства врло ризични, јер дају резултате, добре или лоше, на дуге стазе. Могло би се рећи да постоје два основна принципа на којима је могуће поставити војно школство. Један је да оно буде везано за Генералштаб. Тада се затвара својеврсна синергетска целина: доктрина, образовање и обука на једном месту. То је приступ који је код нас био дуго присутан, а и данас је у неким војскама. Предност овог система је управо у обједињености те три одређујуће целине. Ми смо се пре годину дана определили за модел да образовање буде у надлежности Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, и то је мене затекло на овом месту као завршена ствар. Та варијанта има предност у озбиљнијем повезивању са системом цивилног образовања – Београдским универзитетом.

Та реформа је започета добро, носи низ потенцијалних предности у ситуацији када војни позив није довољно привлачан. То јесте начин да тај позив постане привлачнији. Ова варијанта отвара могућност да нашим студентима предавања држе професори са Београдског универзитета, што се већ дешава, али и бољу институционалну повезаност. Имаћемо чвршћу везу између Академије и Универзитета, те ће научна димензија на Академији још више оживети, а потписивањем уговора са неким факултетима омогућили смо да официри када заврше Академију добију и ту другу диплому, што целу поставку чини неупоредиво бољом. Мислим да том приступу, имајући у виду све што је урађено, треба дати шансу, ако се настави овако како је започето, јер он заиста обећава. Онда више није ни толико важно да ли је организационо школство повезано са Генералштабом или Министарством. Много је важније каква му је суштина, како је функционално умрежено. А комуникација Генералштаба и Сектора за људске ресурсе до сада је била права и функционална.

Недавно сте за “Време” изјавили да је код нас потпуно померен социјални положај војске у друштву. На конкурс за Војну академију се 2006. пријавило само 28 људи, само су двадесет тројица дошла на тестирање, а само четворица задовољила услове. Колико очекујете да ће реформа Војске, војног школства, али и статус који би требало да та школа гарантује променити одзив? Како ће се планирати убудуће потребан број школованих официра?

– Привлачност војног позива може се променити набоље када смо све присутнији на афирмативан начин у јавности, када се повезујемо са Универзитетом, када се може добити и та друга диплома, односно шире образовање. Све је то афирмативно, али није довољно. Неопходне су и одговарајуће плате. За то је потребно да прође још неко време. Инсистирам да је управо то један од кључних разлога или повода да се људи прихвате војног позива, који је захтевнији него многи други. За посао који није ни просечан, ни стандардан, ни плата не може да буде просечна и стандардна. Ако држава хоће да има озбиљну и професионалну војску, онда према њој мора тако и да се односи.

Планирању кадра приступили смо веома озбиљно. Када имамо сасвим јасну структуру Војске, бројно стање људи и технике – није никакав проблем добро планирати потребан кадар. Са норвешким министарством одбране ради се добар пројекат управо у вези са моделирањем и начином на који треба управљати кадром, имајући у виду све показатеље. Већ за следећу годину знамо прецизно колико нам људи треба на Војној академији и у Школи националне одбране. Такође, треба имати у виду да сав потребан кадар нећемо школовати код нас. Трудићемо се да неке људе школујемо у иностранству. Тај процес је већ отворен. Наши људи су на основним студијама у Грчкој, Италији, на командно-штабном усавршавању у неколико земаља, на нивоу ШНО или ратног колеџа исто тако. Тога ће бити све више. А трудићемо се и да студенти из других земаља долазе код нас на школовање.

Да ли би пријем у Партнерство могао да убрза реформу система одбране, да ли ће је предизборни и изборни месеци

успорити, или убрзати – имајући у виду недостајућу законску регулативу? Шта је ту неко реално време кретања ка пројектованим циљевима за 2007. и 2010. годину?

– Пријем у Партнерство за мир је добар импулс, али је посао наш. Тај посао се не ради ни у Бриселу ни у Вашингтону. Ми морамо да га урадимо. Зато је важно да знамо шта хоћемо, да постављамо јасна питања, како бисмо добили разумне одговоре. Мислим да смо ми сада у стању да постављамо јасна питања, јер смо одредили шта је то што хоћемо да радимо. У све ово смо и кренули са опредељењем да тај процес не може да чека. Ниво подршке из Брисела је толики колики је. Ми тај посао радимо, а они када буду имали довољно могућности, политичких и свих осталих, да нас више подрже – добродошли. У међувремену, ми идемо сами.

У ситуацији која је предизборна и изборна ми и даље радимо свој посао. Избори нису у Војсци, ми на положаје не долазимо на изборима. Они се евентуално могу одразити на доношење нових закона. А нама су неопходни нови закони о Војсци и одбрани, који би требало да промене социјални положај Војске. Ми то не можемо да мењамо у постојећим околностима. Можемо да успоставимо нову структуру снага, да се определимо који нам тенкови више не требају, али која су права и обавезе припадника Војске, какви су односи у служби, то не можемо да одредимо сами, а то може да нас успори. Зато је ово можда прилика да се упути апел да доношење нових закона о Војсци и одбрани буде један од приоритета новог скупштинског сазива.

Из неких ранијих времена, по инерцији, остало је прилично раширено веровање да Војска живи сасвим добро на државним јаслама. Социјални положај Војске се, нажалост, само урушавао и разграђивао. На таквој основи, у систему који је доскора важио као тром и споро променљив, ми спроводимо велику реформу, која је чак оцењена као катализатор промена у друштву. Како се то догодило?

– Војска може да се препозна као условно екстремна социјална категорија, јер је веома специфична, по природи конзервативна, хијерархијски организована. У сваком случају Војска не припада никаквој средини. Отуда оправдани разлог за постављање таквог питања. Како једна таква организација може да буде, можда не лидер или катализатор, али свакако запажена структура у реформама и транзицији? То је могуће због најмање два разлога. Прво, зато што је образовни ниво припадника Војске виши од просека у друштву. Војска је организација у којој људи на дну лествице имају бар средњу стручну спрему. А многи имају последипломско усавршавање, чак је по том питању војни систем можда мало и пренапрегнут. Добра последица такве поставке јесте да имамо веома висок образовни ниво.

Други разлог, специфичан за нас, бар у протеклој години, јесте потпуно јасан, недвосмислен реформски курс заступљен у топ менаџменту Министарства и Генералштаба, који је наметао такав след ствари. А то су отварање према свету, сарадња, потреба за унутрашњом трансформацијом, преиспитивањем, борбом против корупције, тражењем начина да се дође до унутрашњих уштеда, презентовањем Влади Србије плана трансформисања Војске. Рекли су нам да је незапамћено да неко ко је на државном буџету дође у Владу и тражи помоћ, јер хоће да се реформише, а има и план како ће то да оствари. Ми смо управо све то урадили, и добили подршку.

Када имате та два елемента у систему који је, сложили смо се, екстреман случај, онда се остали у друштву запитају како је могуће да они од којих очекујемо да буду крајње конзервативни показују такву спремност да се ствари мењају, да иду у сусрет догађајима и да имају проевропски курс. Мислим да је управо такво престојивање узрок перцепције која је систем одбране издвојила међу оне који предњаче у реформи.

Недавно отварање Канцеларије НАТОа у Београду, по речима министра одбране, требало би да допринесе и већој безбедности неалбанског становништва на Косову. Шта Ви о томе мислите?

– Отварање Канцеларије је само по себи техничка ствар. Наравно, оно има симболику и политичку димензију, али га треба сагледавати у ширем контексту. Једна је димензија политичко довођење односа између Србије и НАТОа на ниво партнерства. А када имате такав партнерски однос, нормално је да и техничке мере које прате тај однос буду успостављене. Тако ћемо и ми ускоро имати канцеларију у средишту НАТОа.

Само отварање Канцеларије није гаранција да ће неалбанско становништво, пре свега српско на Косову, бити заштићено. То представља нашу намеру да омогућимо НАТОу да обавља свој посао на Косову. Најзначајнији посао НАТОа јесте управо то – безбедност свих становника, а знамо да су угрожени пре свега Срби. И наш је интерес да НАТО тај посао обави што је могуће квалитетније. При том и да нашу државу доживљава као партнера у држању под контролом тог безбедносног проблема на Косову. Моје досадашње искуство у тој сарадњи уверава ме у успех партнерског односа са снагама НАТОа на Косову.

Партнерство за мир, такође и НАТО, међународног су карактера и чине их људи различитих религија, култура, система вредности. Где је граница између националног – појединачног, и међународног – глобалног у профилу официра Војске Србије. Конкретније, колико ће, интегришући се, Војска Србије остати српска?

– То не може нико да нам узме. И не покушава. У систему заједничке или колективне безбедности постоји такмичорска димензија међу његовим припадницима. Можда је управо најздравије у том односу што војници различитих војски могу да се срећу и раде заједно, а да нису у рату, већ се само такмиче. То је и искуство учешћа у мировним операцијама. А управо се у свим тим такмичењима и те

као чува то што је наше, национално. Наш вод ће увек бити препознатљив, са српским ознакама и одликама. Он се труди да после неколико месеци на таквом задатку буде бољи од осталих у заједничком послу. Ту се ништа не губи од националних одредница, већ се оне само афирмишу.

Недавно сам рекао неким нашим дипломатама, па су ми мало замерили, да у садашњој констелацији и безбедносном проблему у свету, понекад два наша лекара, у униформама и са ознакама Војске Србије, ангажована у оквиру значајне међународне операције, могу да буду неупоредиво значајнији спољнополитички представници Србије него шест амбасадора распоређених на крај света, где немамо значајнијих економских или безбедносних интереса, већ само чувамо некаку традицију.

“Ми и даље цртамо наше ратне карте тако да су наше снаге црвене, а противничке плаве. Сав западни свет црта то обрнуто”, рекли сте за један од летњих бројева НИИ-а. Јесмо ли пронашли своју боју?

– Ту није реч о нашој и њиховој боји, већ о интероперабилности. Радил смо на усклађивању и преласку на систем који користе они са којима хоћемо да се понашамо као партнери. Тај процес је у завршној фази. На вежбама током 2007. године биће примењивана нова упутства, и та година биће година преласка са једног система на други, у коме ће квадратић на мапи или карти и у једном и у другом случају значити исту ствар.

Дуго неко Ваших година и биографије није био на месту начелника Генералштаба. Знамо да имате бројне проблеме са којима се носите, негде то подсећа и на такмичење са самим собом.

– Човек увек треба да буде у покрету, да тежи да оствари бар мало више у односу на то што је очигледно достижно. Не могу да кажем да је овај посао који сада обављам нешто што сам тражио. То се једноставно догодило. У мојој професији то није ствар коју можете да планирате. И на овом послу, као и на свим осталим које сам радио, трудим се да дам свој максимум и верујем да са сваким даном тај максимум може да буде још већи. То такмичење са самим собом, у односу на претходни дан, јесте унутрашњи мотив који не може бити доведен у питање спољашњим искушењима. А неки резиме, како је то било, остаје на другима, или на неком мом каснијем сумирању. Године за овај посао нису пресудне, већ пре да ли имате довољно енергије, и знања, наравно.

Рекли сте нам шта је то што мислите да је одредило 2006, а шта је то што ће одредити 2007. годину? Шта бисте, евентуално, могли да нам обећате да ће нам се лепо догодити, уколико постоји таква опција?

– Не држим под контролом социјалне аспекте живота у Војсци, то не зависи од Генералштаба. А волео бих да баш у том простору буде добрих и лепих промена. Ја им се надам. На крају крајева, то се тиче живота људи за које на неки начин одговарам, али и мог сопственог. Нажалост, то не могу да обећам, али се надам да ће нова влада имати разумевања за то да се социјални положај Војске промени знатно боље. То зашто сам ја одговоран, што смо почели да реализујемо у 2006. години, наставићемо и током 2007. године. Ту неће бити стајања. У години иза нас урадили смо доста. У 2007. завршићемо успостављање нове структуре Војске, пребацићемо тежиште на нови квалитет, што подразумева бољи систем обуке и образовања, функционалнији рад унутар система, интероперабилност.

Мислим да ће војна професија бити много привлачнија, изазовнија. Верујем да Војску више неће доживљавати као ушушкану, зацементiranу, затворену социјалну структуру. У много чему је Војска до сада функционисала као бојлер. У бојлер вода уђе, она топлија изађе, а унутра остане каменац. У Војску буцет уђе, паре изађу – што у фирме, што у ремонтне заводе, што у трговачке марже, а Војска остане сиромашна и необучена. То мора да се промени. ■

Драгана МАРКОВИЋ